

*Дроздовський Д. І.,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник
Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України*

ВЗАЄМОДІЯ ЕПІЧНОГО (МОНОЛОГІЧНОГО) Й РОМАННОГО (ДІАЛОГІЧНОГО) В ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ РОМАНІ «ХМАРНИЙ АТЛАС» Д. МІТЧЕЛЛА

Анотація. У статті на матеріалі британського постпостмодерністського роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла розглянуто принципи функціонування мізанамібу як композиційного й філософсько-світоглядного чинника, що визначає специфіку художнього світу й особливості світосприйняття в сучасному романі.

Досліджено, що в постпостмодерністському романі в особливий спосіб відбувається кореляція між діалогічністю й монологічністю в аспекті традиції використання цих понять у працях М. Бахтіна.

Визначено, що роман «Хмарний атлас» містить як риси монологічного твору (епічна настанова, що детермінує ключовий вектор розвитку цивілізації задля уникнення катастрофи), так і діалогічного роману, що репрезентовано у формах глузливої репрезентації форм розвитку цивілізації на сучасному етапі.

В дискурсі постпостмодерністського роману «Хмарний атлас» в особливий спосіб представлено взаємодію монологізму й діалогізму, що суттєво змінює уявлення про ці категорії в теорії М. Бахтіна як опозиційні. Розвинуто теоретичні міркування О. Фрейденберг про існування системи дзеркальних жанрів на певному етапі функціонування культурної епохи.

Наголошено, що в постпостмодерністському британському романі «Хмарний атлас» у результаті властивої цьому твору гібридизації відбувається інкорпорація жанрових форм, що в теорії О. Фрейденберг схарактеризовані як дзеркальні. Розвинуто погляд на принципи розгортання «архетипної метафори» хмар (як змінності й сталості водночас) у романі «Хмарний атлас».

Окреслено специфіку постпостмодерністського роману, який продовжує тенденцію незавершеності, водночас інкорпорує в себе елементи епічного мислення (представленого через актуалізацію ключового нарративу, який забезпечує моральний і етичний розвиток цивілізації, функціонування нових технологічних добутоків у кореляціях із етикою).

Наголошено на наявності апофеозу й трагічного модулю як визначального чинника монологічних жанрових елементів у постпостмодерністському романі «Хмарний атлас», водночас окреслено специфіку фрагментації нарративу на різні голоси. Визначено, що мізанамібу як структурно-композиційний і світоглядний принцип постмодерністського роману актуалізований також і в романному дискурсі постпостмодернізму.

Ключові слова: постмодернізм, постпостмодернізм, британський роман після 2000 р., мізанамібу, діалогізм, монологізм, містерія, гібридність, Д. Мітчелл, «Хмарний атлас».

Постановка проблеми. Сучасний британський роман періоду постпостмодернізму (твори, написані після 2000-го року, який відповідно до поглядів британських істориків літератури постає своєрідною межею) належить до тих явищ, які потребують вивчення в аспекті формування в їх лоні нового жанрового паттерну, нових принципів організації нарративу, репрезентації комплексу нових, порівняно з модерністськими та постмодерністськими романами, тем і мотивів, а також особливостей їх взаємодії. Численні дослідження карнавалу як одного з ключових чинників постмодернізму детермінують проблему окреслення такого метажанрового явища (постпостмодерністського роману) в парадигмі культури й літератури зокрема, що прийшли на зміни постмодернізму.

Дослідження цього нового літературного феномену спонукає до використання підходів теоретиків літератури, які на початку ХХ ст. працювали з античним грецьким романом, досліджуючи функціонування в ньому теми і мотивів. Таке звернення до теоретичної спадщини дослідників грецького роману античності детерміноване наявністю в лоні сучасного роману монологічних (епічних) рис відповідно до теорії М. Бахтіна. Водночас ідеться про взаємодію в романному нарративі епічного й власне романного (діалогічного, за М. Бахтіним).

Епістемологічний і гносеологічний потенціал праць М. Бахтіна, О. Фрейденберг, М. Верлі та інших здобуває особливу значущість у парадигмі розвитку сучасної літератури, даючи ключі для підтвердження міркувань, які досі мали статус гіпотези або ж не були верифіковані на матеріалі сучасного роману, який пропонує цілковито нову жанрову модель, детерміновано розвитком гібридних стратегій. Для російського літературознавця епічне протиставлялося романному (за М. Бахтіним), де роман постав із епосу саме в результаті кристалізації в ньому діалогічних опозицій до монологічної гомогенізації точки зору в епіці.

Епічному твору притаманний один голос, а роману – діалогізм, множинність голосів, взаємодія між якими формує певну напругу, що визначає особливості сюжету та інше. М. Бахтін, за Т. Бовсунівською, вважав, що монологічна точка зору «принципово ігнорує або навіть авторитарно відкидає інші можливі підходи до дійсності: «чистий» монологічний мові чуже не тільки «озирання» на чужу думку, але і самокритика. Монологічне начало проступає у міфі» [2, с. 171]. На думку М. Бахтіна, «роман – це художньо організоване соціальне багатомовлення, іноді різномова, та індивідуальне різноголосся» [1, с. 76].

У постпостмодерністському романі, який аналізовано в представленій розвідці, експліковано взаємодію між трагічним (містеріальним) і комічним (карнавальним). Йдеться про взаємодію тих форм літератури, які належать до категорії метажанрових. На думку літературознавців трагічне й комічне доцільно вважати принципами існування літератури в часі, які функціонують в нові культурно-історичні епохи, оприявнюючи (посилуючи) або один первень, або другий. З огляду на це вивчення жанрової специфіки постпостмодерністського роману в аспекті взаємодії в ньому монологічного / діалогічного, епічного / романного, містеріального / карнавального належить до корпусу цілковито не розроблених у сучасній теорії літератури наукових проблем, актуальність яких визначена важливістю розуміти специфіку розвитку літератури загалом після постмодернізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В опублікованому на початку 2019 р. дослідженні І. Кропивко [4] йдеться про карнавал, фронтір і трансгресію як визначальні категорії постмодерного мислення, світосприйняття й чинники організації художнього світу.

Карнавальність визначає специфічний простір сприйняття реальності як гри, водночас і сам художній світ реалізує ігрові інтенції та стратегії власного функціонування. Окремі представники західноєвропейської теорії літератури наголошували на комічному і трагічному як двох ключових чинниках, що визначають розвиток західноєвропейської літератури.

Так, «класифікація М. Верлі зводиться до поділу літератури, з одного боку, на епос, лірику драму, а з іншого, – на трагічне і комічне» [2, с. 62]. «Основними прикметами роману як жанру названо відсутність строгої форми та поетичної закономірності.

Народження роману М. Верлі відносить до періоду занепаду епосу відразу після «Одісеї» Гомера» [2, с. 62]. Трагічне постає однією з визначальних характеристик містерії, що належить до одних із первісних жанрових феноменів в історії європейських літератур. Досліджуючи античний грецький роман, О. Фрейденберг виокремила в ньому «два цикли міфологічних образів, умовно назвавши один «Аданоїда» (пов'язаний зі смертю й воскресінням), інший – «Геракліада» (пов'язаний із боротьбою й перемогою над смертю)» [3, с. 7].

За словами Н. Брагінської, «Фрейденберг говорить не про поверховий вплив літературних прийомів або мотивів язичницької літератури на християнську або *vice versa*, а про глибинну єдність ідейно, релігійно і культурно різнорідних явищ» [3, с. 8]. Подібна тенденція поєднання метафізичного (історичного йдеться про постметафізичне розуміння світу) з культурно-соціально-політичними уявленнями є знаковою характеристикою роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла, якого британські історики й теоретики літератури (Брен Нікол [9], Деніел О'Тормен і Роберт Іглстоун [10]) зараховують до постпостмодерністської парадигми сучасного роману, відштовхуючись від теоретичних положень Джефрі Нілона [8] про постпостмодернізм, який прийшов на зміну постмодернізму в британсько-американському культурному просторі після 2000-го р.

Мета статті: схарактеризувати жанрову природу постпостмодерністського роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла, визначивши специфіку взаємодії епічного та власне романного в первнів.

Досягнення мети можливе за умови реалізації таких завдань: окреслити природу епічного та романного, а також чинників їх поєднання в постпостмодерністському наративі; дослідити розвиток роману як гібридного явища, визначивши форми гібридності в парадигмі постпостмодернізму; схарактеризувати принципи потенційно нескінченних поєднань різних сюжетних ліній і використання прийому мізанамібу в постпостмодерністському романі «Хмарний атлас».

Виклад основного матеріалу. Мотив воскресіння після смерті належить, за О. Фрейденберг та іншими дослідниками, до одного з найдавніших у світовій літературі. Цей мотив був представлений у грецьких епічних творах космогонічного та героїчного характеру. О. Фрейденберг «вважала, що метафори універсального значення (їжі, народження, смерті) несвідомо формують теоретичні поняття «сюжет» та «жанр», впливаючи на рівні формування свідомості» [2, с. 132].

Реактуалізація мотиву воскресіння (експлікованого зокрема і в «архетипній метафорі» хмар) у дискурсі постпостмодерністської літератури детермінує міфологізацію літературного простору, позначеного максимальною відкритістю в плані залучення до себе інших (позалітературних) елементів та рисами гібридності. Причини такого повороту літератури до епічного первня досі не були осмислені, проте вони оприявлені в літературному процесі Великої Британії.

Роман «Хмарний атлас» Д. Мітчелла демонструє епічну настанову. Автор припускає, що така тенденція може бути зумовлена міфологізацією навколишньої соціокультурної реальності, у якій перебувають як автори, так і реципієнти. На цьому аспекті наголошує американський теоретик комунікації Джон Дарем Пітерс, який у роботі «Чарівні хмари» [11] наводить переконливі впливи «цифрової міфологізації» дійсності. Ця тенденція не нова як в історії гуманітарних ідей.

«Особливістю жанрології О. Фрейденберг є постійне утримання нею категорій жанру, сюжету, метафори, міфу в спільному смислово-полі, де ці поняття ієрархічно зумовлюють та мотивують появу один одного, фактично, існують не розподілено в сфері літературного факту» [2, с. 131]. Дослідниця, вивчаючи грецьку літературу, аналізує жанрові зміни в аспекті сюжетної трансформаційної динаміки, звертаючи увагу на перехід міфу в метафору. Водночас у британському постпостмодерністському романі «Хмарний атлас» маємо протилежний процес: метафора хмар розгортається у міф, репрезентований через кілька часових вимірів, об'єднаних спільною епічною настановою на роз'яснення добра й зла й збереження першого як запоруку існування й некатастрофічного розвитку цивілізації.

Дж. Пітерс розглядає образ «хмар» як «архетипну метафору» (за О. Фрейденберг), що позначає сталість і плинність, щось метафізичне й фізичне, окреслене у сприйнятті й нескінченне. О. Фрейденберг розуміє сюжет як систему «розгорнутих у словесну дію метафор» [2, с. 133], відповідно, й жанр, «який обов'язковим складовим має сюжет, опиняється у круговороті літературного іносказання, пов'язаного з постійним синтезом та занепадом певного метафоричного поля смислу» [2, с. 133].

До «архетипної метафори» хмар звертається й Д. Мітчелл: у назві роману «Хмарний атлас». Йдеться про «атлас хмар»: спробу районувати (географічно локалізувати, позначити, ідентифікувати) те, що є метафізичним, плинним, що постійно вислизає від людини й водночас є незмінним у своїх фізичних параметрах.

Дж. Пітерс наводить статистично переконливий приклад, що найчастіше американські користувачі Інтернету вводять у пошуковику два слова: «Бог» і «Goggle». Дослідник натякає на те, що цифрова мережа сьогодні (зокрема з використанням хмарних технологій) дедалі більше сприймається як продукт Абсолюту або ж те, що потенційно може саме стати Абсолютом. Ця тема була розкрита в численній кількості «академічних романів» у Великій Британії, США та інших країн («Гарна робота» Д. Лоджа, «Galatea 2.0» Е. Поверса).

У «Хмарному атласі» йдеться не стільки про представлення цієї проблеми в науково-художній репрезентації, скільки її розкриття в діалогічності й поліфонічності з іншими темами, репрезентованими в художньому наративі. У будь-якому разі окреслений поворот є суттєвою відмінністю, представленою на рівні мотивно-тематичного комплексу в постпостмодерністському романі Д. Мітчелла, що позначає реактуалізацію в сучасному британському романі епічного первня.

Глен Боверсок, осмислюючи взаємодію генологічно різних сюжетів у площині грецького роману, дійшов висновку, що властива «майже всім романам ситуація тимчасової чи уявної смерті й воскресіння ("Scheintod") <...> десакралізована і перетворена на авантюрний мотив центральної події християнської містерії» [6, с. 134]. У такому разі грецький роман набуває форм «гібридності» й стає потенційно відкритим до залучення нових елементів, які посилюватимуть авантюрний мотив, що виростає з містеріальної праоснови.

Британський постпостмодерністський роман «Хмарний атлас» актуалізує взаємодію епічного (монологічного, за М. Бахтіним) і романного (діалогічного), сюжети й мотиви, пов'язані зі смертю й воскресінням (у кожному епізоді «Хмарного атласу» оприявлена тема боротьби, що репрезентує воскресіння духу ключових персонажів: внутрішню нескореність демонструє раб Аутуа в «Тихоокеанському щоденнику Адама Юїнга»; Фробішер піднімається на світлом філістерства й обивательства, створюючи музичні шедеври задля уславлення свого вчителя Вівіана Ейрса (до рук Фробішера й потрапляє «щоденник Адама Юїнга»); Луїза Рей в історії «Періоди напіврозпаду. Перше розслідування Луїзи Рей» зображена як борець за правду, яка прагне дошукатися, чи справді є настільки шкідливою прибережна атомна електростанція в Каліфорнії, як про це розповідає Руфус Сіксміт (саме він є продовжувачем уже в новому часі історії про Роберта Фробішера); вершинним у дискурсі боротьби є Сонмі 451 з п'ятої історії «Орізон Сонмі~451», яка після суду й страти стає символом незламності, їй вклоняються мешканці Великого острова Гавайського архіпелагу в шостій історії «Переправа біля Слуші та все решта».

В останній історії роману Сонмі~451 зображена вже як богиня. Йдеться символічне воскресіння персонажа-біоробота, яка переживає смерть і символічне воскресіння, подібно до первісних епічних творів, для яких мотив смерті й воскресіння був визначальним. Водночас у романі експліковано також і мотиви «Гераклади», послуговуючись поняттям О. Фрейденберґ.

Вивчаючи постпостмодерністську специфіку роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла, автор наголошує на іманентних внутрішніх зв'язках, представлених у кожній із шести історій твору: ці зв'язки забезпечують тяглість пам'яті, взаємозв'язок між різними епохами (навіть у антиутопічному майбутньому Нео-Сеулу перед стратою Сонмі~451 хоче додивитися «Страш-

ний суд Тімоті Кавендиша». У такому разі маємо підстави говорити про систему множинних дзеркал у романі «Хмарний атлас» або ж про реалізацію принципу мізанабіму (mise en abyme), який був експлікований у постмодерністських романах, проте знаходить своє місце також і в дискурсі постпостмодерністського британського роману, даючи можливість пов'язати різні часові фрагменти й показати внутрішній діалогізм між ними, що водночас допомагає розкрити антиномічну єдність множинної постпостмодерністської художньої реальності.

Кожний новий етап у розвитку цивілізації пов'язаний із попередніми ситуаціями, які через символи (музики) або ж форми індивідуальної пам'яті потрапляють у нові епохи, посилюючи потребу персонажів у правді. Результатом є трагічний бунт Сонмі~451, яка, відповідно до правил епічного твору, мусить померти, аби відродитися в новому часі як божество. Сонмі~451 переживає момент трагічного усвідомлення правди в навколишній дійсності, який доцільно схарактеризувати як апофеоз, властивий містерії. Небезпідставно розглядати постпостмодернізм через категорію містерії, елементи якою знаходять свою композиційну та світоглядну реактуалізацію в сучасній літературі.

Мізанабім як наративний прийом традиційно розглядають у контексті постмодерністських літературних практик. Термін, який запровадив А. Жід 1893 року [5, с. 129], позначає одну з ключових наративних особливостей постмодерністського наративу, що передбачає потенціювання реальностей усередині художнього світу.

Саме поняття відображає фізичні властивості оптичних предметів, якщо один із них потрапляє в поле іншого, відповідно, кількість можливих віддзеркалень є потенційно нескінченною. «Мізанабім – термін теорії мистецтва, що корелює з подвійною рамковою конструкцією зображення одного об'єкта у межах іншого. Якщо елементи вставної рамкової конструкції співвідносяться або частково співпадають із головною рамковою конструкцією, частиною якої вони є, утворюється мізанабім – рамка у рамці, історія в історії, зображення у зображенні. У наративному плані мізанабім пояснює техніку, що уможливує зображення вставної оповіді в основну оповідь. Головна і вставна оповіді корелюють на рівні сюжету, композиції, персонажів і у такий спосіб утворюється магістральний сюжет та додатковий (датковий)» [5, с. 131].

У постмодерністському наративі мізанабім був спрямований на утвердження принципу гри з адресатом, що відповідає загальним стратегіям постмодерністських текстів. «У теорії постмодернізму мізанабім вивчали як техніку конструювання подвоєння або циркуляції «я» персонажа у тексті, коли той одночасно виступає об'єктом оповіді наратора та суб'єктом ще однієї оповіді, що існує у межах його світу (реального для нього та фікційного для читача)» [5, с. 130–131]. Водночас на приклади функціонування мізанабіму натрапляємо і в текстах, написаних після доби постмодернізму.

Мізанабім реалізує світоглядну настанову персонажів сприймати дійсність як потенційно нескінченну, що містить різні приховані «шпарини», які не дають можливості як реципієнтам художніх творів, так і персонажам сконструювати цілісне уявлення про дійсність. Водночас у постпостмодерністському наративі мізанабім слугує утвердженню не лише ігрового первня художнього тексту, а й іншим завданням, які спробуємо розкрити. Для аналізу автор звертається до роману «Хмарний

атлас» Д. Мітчелла – твору у компендіумах сучасного британського роману позначеного як такий, що написаний у період “beyond postmodernism”, тобто правомірно зараховувати його до парадигми постпостмодернізму відповідно до поглядів британських дослідників.

Світ навколо персонажів постпостмодерністських романів відображає їх шукання в аспекті пізнання дійсності як у царині науки, так і в площині розуміння вищих смислів, детермінованих уявленнями про світ як такий, що містить «метафізичну дійсність». У «Хмарному атласі» шість історій роману показують ключові мотиви в історії цивілізації, які відповідають ніцшеанському уявленню про людину: воля до влади, потреба переоцінки усіх цінностей, ідея надлюдини та інше.

Мізанабім дає можливість і реципієнтові побачити множинність дійсності, у якій перебувають персонажі. Шість історій «Хмарного атласу» диференційовані в часі: кожна доба репрезентує знакові явища, що стосуються царини духу, свідомості, зв'язків у соціальному просторі тощо. Перша історія репрезентує колоніальні настанови, історія про Кавендиша показує стратегії формування пост правди і тенденції перетворення літератури з інтелектуального продукту на елемент ринку, постгуманістичний світ Нео-Сеулу відображає елементи антиутопічного жанрового паттерну, якому притаманний герой, котрий протистоїть обставинам дійсності, яка підпорядкована антигуманній політиці тощо.

Водночас кожна історія відображає певний «регресу», що стосується царини людського духу. Можна припустити, що представлений у романі відрізок, який сам фрагментований на кілька історичних епох, є лише одним умовно взятим локусом на часовій лінії, яка є нескінченною. Кількість подібних повторювань так само може бути необмеженою. Показано, що в кожен момент історії відбувається вияв волі до влади, яка реалізує себе через технології, яка, зрештою, підкорюють людину й перетворюють на заручника власної нестримної жадоби й агресії. У романі «Хмарний атлас» маємо приклад циклічного мізанабіму згідно з класифікацією Л. Деленбах.

Висновки. Роман «Хмарний атлас» Д. Мітчелла доцільно схарактеризувати як постпостмодерністський наратив, у якому відбувається взаємодія між епічним і власне романним первнями. Досі подібна особливість не була представлена в романах попередніх культурно-історичних епох.

Постпостмодерністський роман репрезентує себе як мета-жанровий феномен, у якому діалогізм в особливий спосіб поєднано з монологізмом, потрібним для формування етичної лінії розвитку цивілізації, відхід від якої призводить до катастрофічних наслідків. З огляду на це постмодерністський роман доцільно розглядати як приклад етичного наративу, філософсько-моральні параметри якого й детерміновані епічним первнем. Третя історія роману «Періоди напіврозпаду. Перше розслідування Луїзи Рей» експлікує етичну проблематику на проблемно-мотивному рівні.

Прагнення персонажів наблизитися до істини, їх потреба розуміння правди в умовах постправди є результатом зіткнень із реальністю, що детермінує посилення внутрішньотекстового діалогізму, який накладається на епічну спрямованість наративу. Епічна настанова постає результатом загостреної експлікації мотиву катастрофізму, до якого може призвести цивілізаційний розвиток у результаті розходження технологій і етики. Постпостмодерністський роман «Хмарний атлас» представле-

ний як гібридне явище, у якому потенційно можлива взаємодія між нескінченною кількістю сюжетів і часових відрізків хронотопу, які мають символічний зв'язок і дзеркальні відображення всередині кожного фрагменту твору.

Мізанабім у постпостмодерністському романі підпорядкований світоглядним настановам авторів художніх творів, які експериментують із зображенням ситуацій, коли персонажам потрібно поєднувати наукове знання й інтуїцію, аби сконструювати адекватне уявлення про дійсність. Мізанабім як наративний прийом показує потенційну сполучуваність усього з усім у гібридному постпостмодерністському наративі подібно до того, як у дзеркалі, які відображається в іншому дзеркалі, можуть бути представлені об'єкти, належні до різних категорій. У такому разі мізанабім як художній прийом відповідає загальнопоетологічній настанові постпостмодернізму, зокрема ж представлений через метамодернізм як один із напрямів нового культурно-історичного періоду. Йдеться про принцип «метакзису», на якому наголошують пишуть Т. Вермюлен і Р. Ван ден Аккер [12], обґрунтовуючи цього явища як ключового в поезії й світоглядних настановах метамодернізму.

Водночас експлікація мізанабіму як композиційного прийому детермінує актуалізацію фольклорно-міфологічних форм мислення й світосприйняття, властивих постпостмодерністським персонажам, які перебувають у просторі множинної реальності. Сконструйована реальність містить властиву фольклорним або міфологічно-епічним текстам диференціацію на добро й зло, а також визначає етичні орієнтири задля уникнення цивілізаційної катастрофи, осмисленої в «Хмарному атласі» на різних культурно-історичних зрізах і в діахронічній динаміці.

Дослідження постпостмодерністських наративів в аспекті філософсько-етичного аналізу експлуатованих у них тем, мотивів і проблемних комплексів, виявлення світоглядної специфіки та жанрово-наративних прийомів визначає перспективи для розвитку сучасної теорії літератури як міждисциплінарної наукової парадигми.

Література:

1. Бахтин М. Слово в романе / Михаил Бахтин // Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / Михаил Бахтин. Москва : Художественная литература, 1975. 910 с.
2. Бовсунівська Т.В. Теорія роману : навч. посіб. / Тетяна Володимирівна Бовсунівська. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 448 с.
3. Брагинская Н.В. Мировая безвестность: Ольга Фрейдберг об античном романе: препринт / Н.В. Брагинская. Москва : Изд. дом Государственного университета Высшей школы экономики, 2009. 40 с.
4. Кропивко І. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір) : монографія / Ірина Кропивко. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 524 с.
5. Цапів А.О. Дзеркальна оповідь у казкових наративах via наративний прийом мізанабім (mise en abyme) / А.О. Цапів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Філологічні науки / [гол. ред. Г.С. Киричук, відп. ред. Н.А. Сейко]. Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2019. Вип. 1 (89). С. 129–134.
6. Bowersock G.W. Fiction as History, from Nero to Julian [Sather Classical Lectures] / Glen Bowersock. Berkeley-Los Angeles-Oxford : University of California Press, 1994. 181 p.
7. Mitchell D. Cloud Atlas / David Mitchell. London : Random House. 2004. 528 p.

8. Nealon J. Post-Postmodernism or The Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism / Jeffery Nealon. Stanford : Stanford University Press, 2012. 241 p.
9. Nicol B. The Cambridge Introduction to Postmodern Fiction. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 248 p.
10. Gorman D., Eaglestone R. (Ed.). The Routledge companion to twenty-first century literary fiction / Daniel O’Gorman, Robert Eaglestone (ed.). London-New-York : Routledge, 2018. 474 p.
11. Peters J.D. The Marvelous Clouds. Toward a Philosophy of Elemental Media / John Durham Peters. Chicago-London : The University of Chicago Press, 2015. 410 p.
12. Vermeulen T., Van Den Akker R. Notes on Metamodernism / T. Vermeulen, R. Van Den Akker // Journal of Aesthetics and Culture. 2010. 2.0. P. 1–14.

Drozdovskiy D. Interaction of epic (monological) and romance (dialogical) in D. Mitchell’s post-postmodern “Cloud Atlas”

Summary. In the paper, on the material of the post-postmodern D. Mitchell’s novel “Cloud Atlas”, the principles of functioning of “mise en abyme” as a compositional and philosophical factor determining the specifics of the artistic world and peculiarities of worldview in the contemporary novel are discussed. It has been investigated that in the post-postmodern novel the correlation between the dialogic and the monologue in the aspect of the use of these concepts in M. Bakhtin’s works is represented in a special way. It is determined that the novel “Cloud atlas” contains both traditions of monologue (epic instruction that determines the key vector of civilization development in order to avoid catastrophe) and dialogic nov-

el, which is represented in the forms of mock representation of the forms of civilization development at the present stage.

In particular, the interaction in the discourse of the post-postmodern novel “Cloud Atlas” of monologism and dialogism is substantially exploited, which significantly changes the notions of these categories in Bakhtin’s theory as oppositional. Theoretical considerations of O. Frejdenberg on the existence of a system of mirror genres at a certain stage of the functioning of the cultural era have been developed.

It is emphasized that in the post-postmodern British novel “Cloud Atlas”, as a result of the hybridization inherent in this text, the genre forms are incorporated, which in O. Frejdenberg’s theory are described as mirrored. Her views have been developed on the principles of the deployment of the “archetypal metaphor” of clouds (both variability and constancy at the same time) in “Cloud Atlas”. The specificity of the post-postmodern novel, which continues the tendency for incompleteness incorporating elements of epic thinking (presented through the actualization of the key narrative that provides the moral and ethical development of civilization, the functioning of new technological products in correlation with ethics) has been outlined.

It emphasized the presence of apotheosis and tragic modus as the determining factor of monologue genres in “Cloud Atlas”, while determines the specificity of fragmentation of the narrative by different voices. It has been discussed that *mise en abyme* as a structural principle of the postmodern novel is also represented in the post-postmodern novel.

Key words: postmodernism, post-postmodernism, British novel since 2000, mise en abyme, dialogism, monologism, mystery, hybridity, D. Mitchell, “Cloud Atlas”.